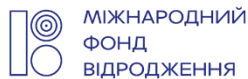

П'ята хвиля щорічного опитування українських експортерів та імпортерів

Тема 1. СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ:
Реформа у митній сфері очима бізнесу

Короткий виклад основних результатів

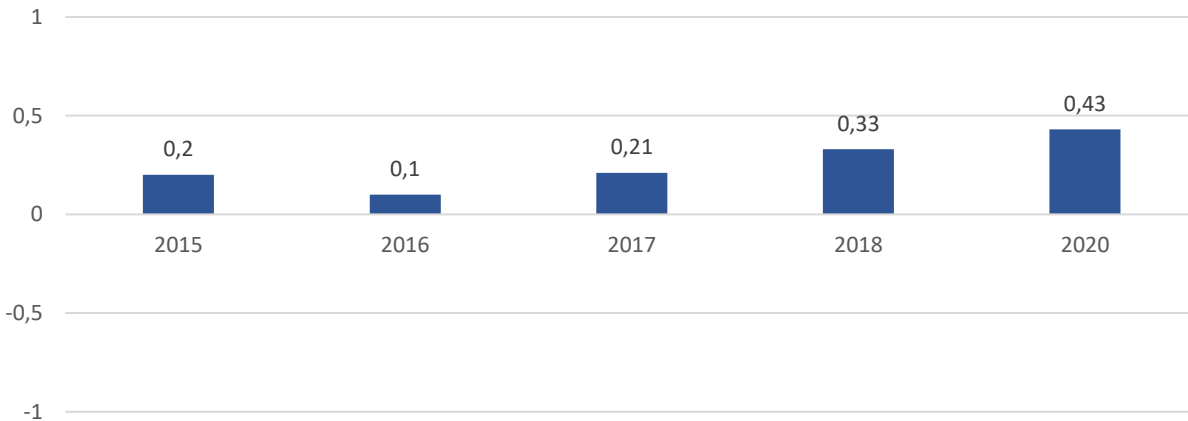
Дослідження проведено Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках реалізації проекту Підтримка Громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю» за фінансової підтримки Європейського Союзу, МФ «Відродження» та Atlas Network

ГОЛОВНЕ

Результати опитування 2020 року демонструють, що бізнес позитивно сприймає реформи на митниці, оцінка роботи митниці з точки зору бізнесу покращилася: значення індексу сприйняття роботи митниці зросло з досягло 0,43 на шкалі від -1 до 1. Це є найвищий результат за час проведення спостережень.

Рис. 1. Індекс сприйняття роботи митниці (Індекс СРМ)

Оцінка роботи митниці найкращі за усі п'ять хвиль проведення цього моніторингу. Частка підприємств, які не бачать жодних проблем у роботі митниці, досягла максимального значення за усі хвилі цього опитування і склала 23,%, що вдвічі більше, ніж у 2016 році. Разом із тим, більшість опитаних вважає, що митниці все ще потрібні зміни. Серед ключових проблем – недосконале митне законодавство та свідоме, на думку бізнесу, завищення митної вартості товарів на митниці.

В середньому витрати на здійснення однієї експортної операції становлять 4186 грн, що вдвічі менше, ніж для однієї імпоротної операції, де середні витрати на одну операцію складають 8429 грн. Також митне оформлення для підприємств-експортерів в середньому удвічі швидше, ніж для підприємств-імпортерів. В цілому оцінки експортерів щодо митної сфери є більш позитивними, ніж імпортерів.

Понад третину опитаних вважають, що реформа митниці відбувається у правильному напрямку, й лише кожен десятий думає, що напрямок реформування невірний. До найбільш очікуваних результатів реформи бізнес відносить скорочення часу при проходженні митних процедур та заходи, які сприятимуть цьому (автоматизація процедур, мінімізація людського фактору, подання усіх документів в електронному вигляді), а також, існування персональної відповідальності митників за заподіяну шкоду. Серед лідерів очікувань також посилення боротьби з контрабандою та посилення безпекових функцій митниці.

1. Структура опитаних підприємств

Серед 1045 підприємств, опитаних у 2020 році, представлені мікропідприємства (42,3%), малі (28%), середні (21,4%) та великі (8,2%) підприємства.

Підприємства-учасники ЗЕД, які взяли участь в опитуванні, поділяються на три групи за видом ЗЕД:

- ті, які лише експортують (24,4%) – далі «виключно експортери»,
- ті, що лише імпортують (40,8%) – далі «виключно імпортери»,
- підприємства, що здійснюють як експорт, так і імпорт (34,8%).

Опитані підприємства-учасники ЗЕД працюють у секторах сільського господарства, промисловості, торгівлі та інших секторів послуг (далі «послуг»).

86,8% підприємств повідомили, що працюють з митними брокерами.

Європейський Союз є найпоширенішим напрямком як експорту, так і імпорту для опитаних підприємств.

67,5% респондентів склали чоловіки, 32,5% – жінки.

2. Оцінка роботи митниці

Рис 2. Відповіді на питання «Як би Ви оцінили ефективність роботи митниці», % опитаних

- 52,9% респондентів вважають, що «робота митниці в цілому ефективна, але вимагає деяких змін».
- Виключно експортери оцінюють роботу митниці найкраще. Виключно імпортери оцінюють роботу митниці найгірше та частіше вимагають масштабних реформ.
- Найкращі оцінки за галуззю – у с/г секторі.
- Середні та великі підприємства значно краще оцінюють роботу митниці, ніж малі та мікропідприємства.

3. Проблеми у роботі митниці за оцінками бізнесу

Рис 3. Відповіді на питання «Які з проблем, що наведені в переліку, є сьогодні найбільшими, з Вашої точки зору, у роботі митниці?», % опитаних

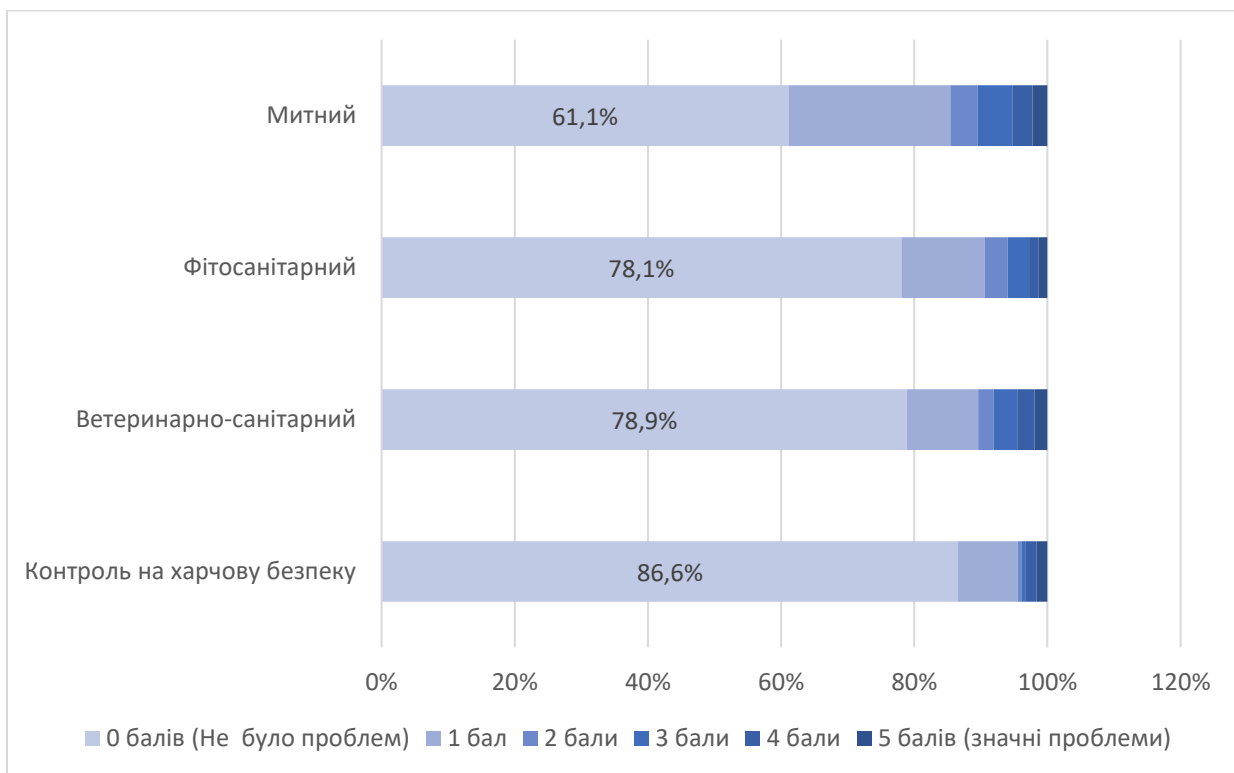

- Продовжується тенденція зростання частки респондентів, які кажуть, що у роботі митниць немає жодних проблем. У 2020 році ця частка склала 23,5% опитаних, що більше, ніж у 2016-2018 роках.
- Сільське господарство – єдиний сектор, де частка підприємств, що не зустрічалися з проблемами (34,4%) перевищує частки тих, які називали інші проблеми.
- Як і у попередніх хвилях цього опитування, серед проблеми у роботі митниці опитані підприємства найчастіше називають недосконале митне законодавство. Однак частка опитаних, які вказують на цю проблему, зменшилась порівняно з 2016-2018 роками.
- Під недосконалим митним законодавством опитані підприємства мають на увазі широкий спектр проблем, куди увійшли: «бюрократія, велика кількість документів», «ускладнені процедури у законодавстві», «багатозначність, суперечливість законодавства», «постійні зміни в законодавстві», «проблеми з митною вартістю», «не співпадіння норм законодавства України з іншими країнами», «непрозорість законодавства».

- Недосконале митне законодавство посідає перше місце для всіх опитаних незалежно від розміру, сектору та виду ЗЕД.
- На другому місці серед проблем для мікро- та малих підприємств – свідоме завищення митної вартості товарів, для середніх – постійні зміни структури та керівництва, а для великих – застаріле технічне оснащення.
- Мікро- та малий бізнес частіше вказує на корупцію, як проблему у роботі митниці, ніж великий та середній.

4. Оцінка проблемності проходження різних видів контролю

Рис 4. Відповіді на питання «Оцініть проблемність проходження наведених нижче видів контролю» % опитаних

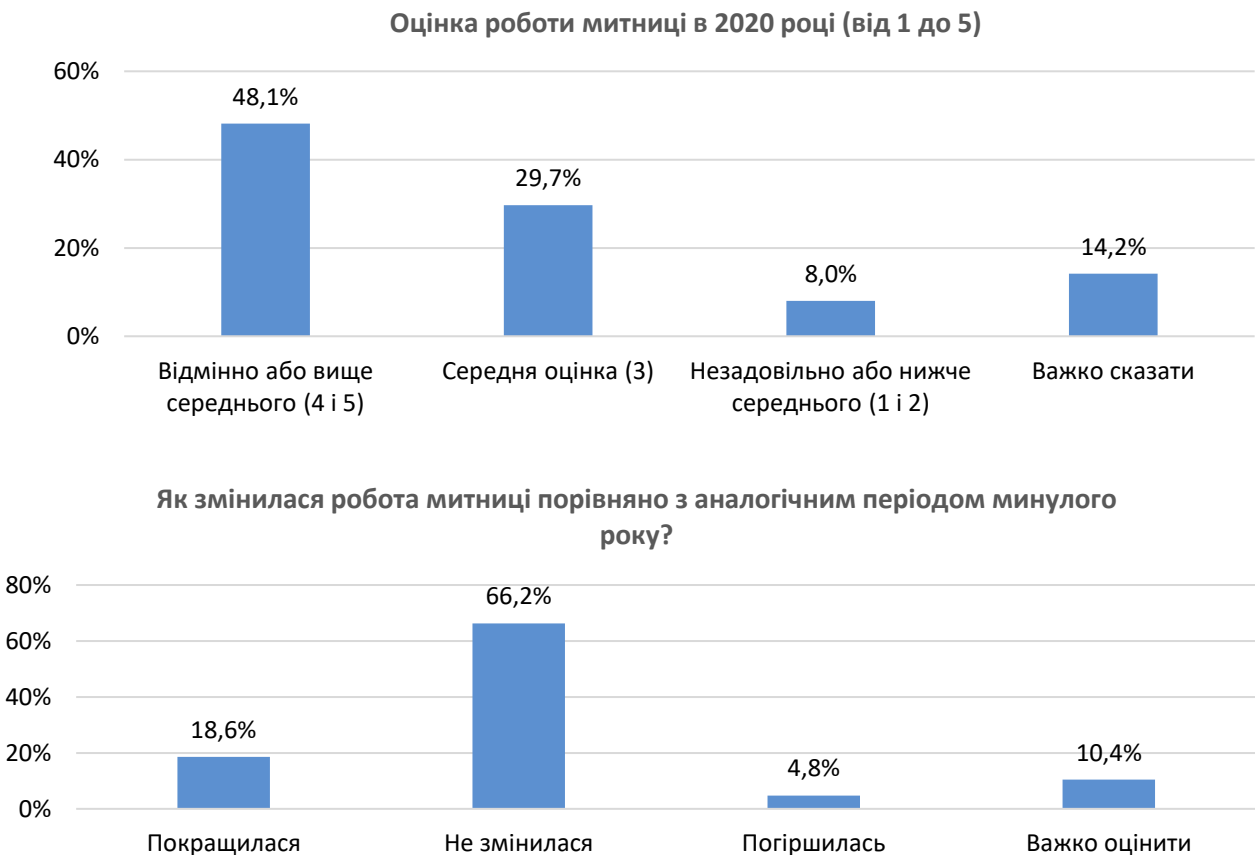

- Рівень проблемності видів контролю, з якими стикаються опитані підприємства, є низьким: жодних проблем з проходженням контролю не мають від 61,1% (митний контроль) до 86,6% (контроль на харчову безпеку) опитаних.
- Митний контроль є найбільш проблемним порівняно з іншими видами контролю, але опитані мають з ним переважно незначні проблеми.
- Проходження різних видів контролю є більш проблемним для імпортерів, ніж для експортерів. Це віддзеркалює вищий рівень проблем при імпорті в інших вимірах.

5. Оцінка роботи «Нової митниці»

Респонденти оцінювали роботу «Нової митниці» (НМ), тобто митниці, яка функціонує з грудня 2019 року. Порівняння зроблене між часом проведення опитування (квітень-червень 2020) та аналогічним періодом 2019 року.

Рис.5 Оцінка роботи митниці в 2020 році та змін, що відбулися в 2020 році порівняно до 2019 року

- Майже половина опитаних цінили роботу НМ на добре та відмінно. Лише 8% дали незадовільну оцінку. Середній бал: 3,6 з 5.
- Виключно експортери оцінили роботу НМ краще, ніж інші опитані (4 бали).
- 2/3 опитаних вважають, що ефективність роботи митниці не змінилася порівняно з 2019 роком. Серед відповідей опитаних підприємств, що відзначили зміни у роботі НМ, позитивні оцінки переважають негативні на +13,8 в. п.
- Різниці за типом підприємств практично не має.

6. Оцінка окремих аспектів роботи Нової митниці

Оцінки здійснені на шкалі від 1 до 5, де 1 – негативна оцінка, 5 – позитивна. Для показника «рівень корупції» 1 бал означає високий рівень корупції, 5 балів – низький рівень або взагалі немає корупції.

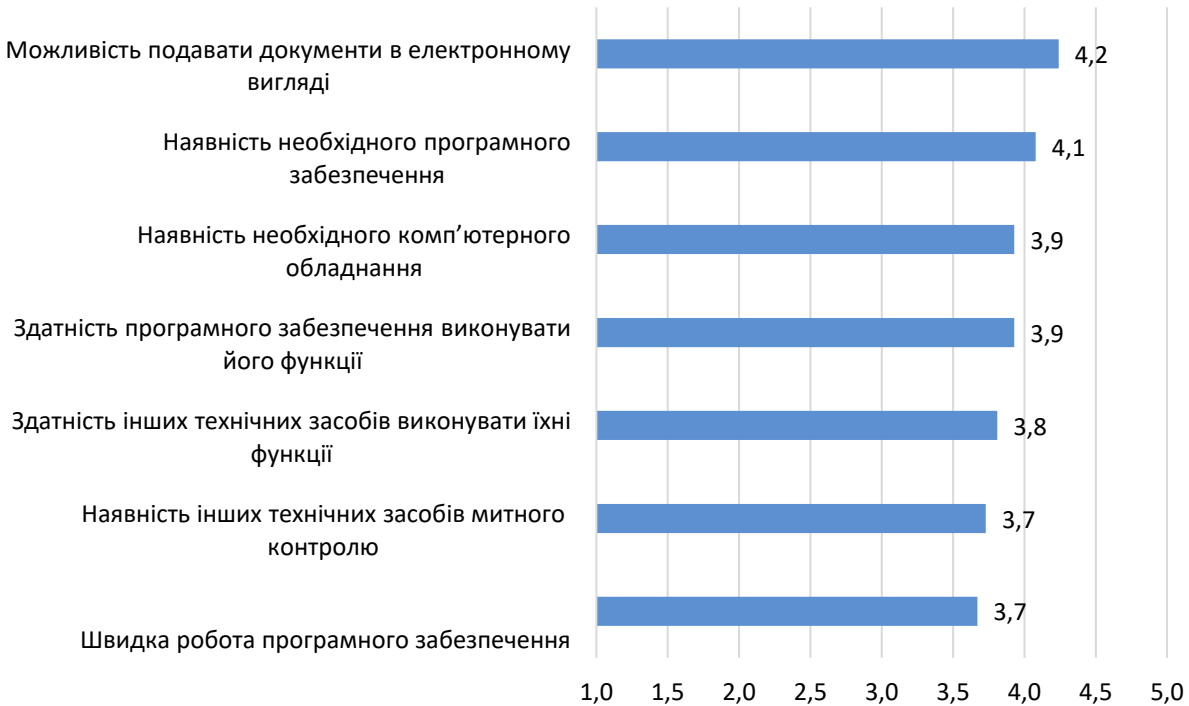
Рис 6. Середня оцінка окремих аспектів роботи Нової митниці (від 1 до 5 балів)

- Оцінки окремих аспектів роботи Нової митниці, окрім технічного оснащення, кращі, ніж загальна оцінка її роботи (3,6). Технічне оснащення митниці оцінили дещо нижче від інших аспектів: в середньому на 3,5 бали.
- 62,3% респондентів оцінили рівень корупції як низький (4 і 5 балів). Це більше, ніж частка позитивних оцінок технічного оснащення (49,7%), та менше порівняно з іншими аспектами, де частка позитивних оцінок перевищує дві третини.

7. Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці

Рис 7. Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці

- Оцінки всіх досліджуваних характеристик технічного оснащення митниці досить високі.
- Можливість подавати документи в електронному вигляді оцінена найкраще, що може свідчити про успішність запроваджених заходів автоматизації роботи митниці.
- Швидкість роботи ПЗ та наявність інших технічних засобів митного контролю оцінені найнижче, що свідчить про потребу в подальшому інвестиціях в митну інфраструктуру.
- Виключно експортери оцінили усі характеристики краще від інших.
- Великі підприємства дали кращі оцінки таким характеристикам, як можливість подавати документи в електронному вигляді і наявність ПЗ.
- У сфері торгівлі гірше оцінюють здатність ПЗ виконувати його функції.

8. Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів

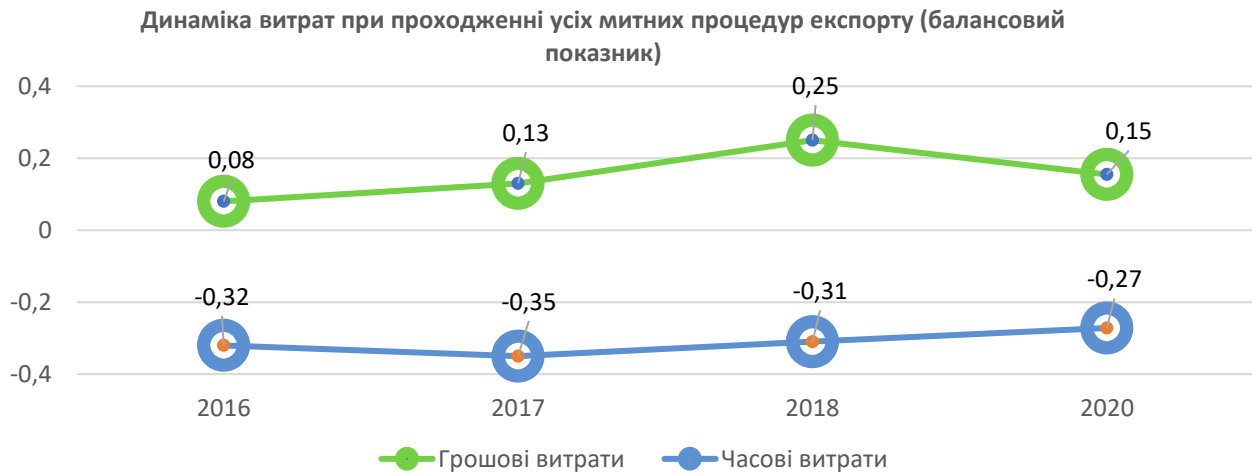
Рис. 8 Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів

- Опитані представники підприємств оцінили практично усі перелічені кваліфікації митних інспекторів на 4 або 4+ бали з п'яти.
- Здатність відповідати на запитання підприємців та надати необхідну інформацію оцінена найнижче: на 3,8 бала з п'яти. Це означає потребу в подальших тренінгах для інспекторів
- Виключно експортери дещо краще оцінюють здатність інспекторів відповідати на запитання і працювати з технічними засобами контролю
- Середні та великі підприємства дещо краще оцінюють усі кваліфікації
- У сфері торгівлі найнижче оцінили здатність інспекторів відповідати на запитання, а у с/г секторі – найвище.

9. Вартість процедур митного оформлення

Рис. 9 Динаміка витрат про проходженні усіх митних процедур для експорту (балансовий показник)

- **Вартість митного оформлення експорту продовжує зростати, але не так швидко, як раніше.** Для більшості експортерів грошові витрати не змінилися, але вони частіше зростали, ніж зменшувалися. Найбільше зростання – для с/г сектору, найменше – для послуг.
- **Час митного оформлення експорту продовжує скорочуватися.** Частка бізнесу, для якого воно стало швидшим, перевищує частку того, який почав витрачати на це більше часу. Найпомітніше зменшення – для великих підприємств.

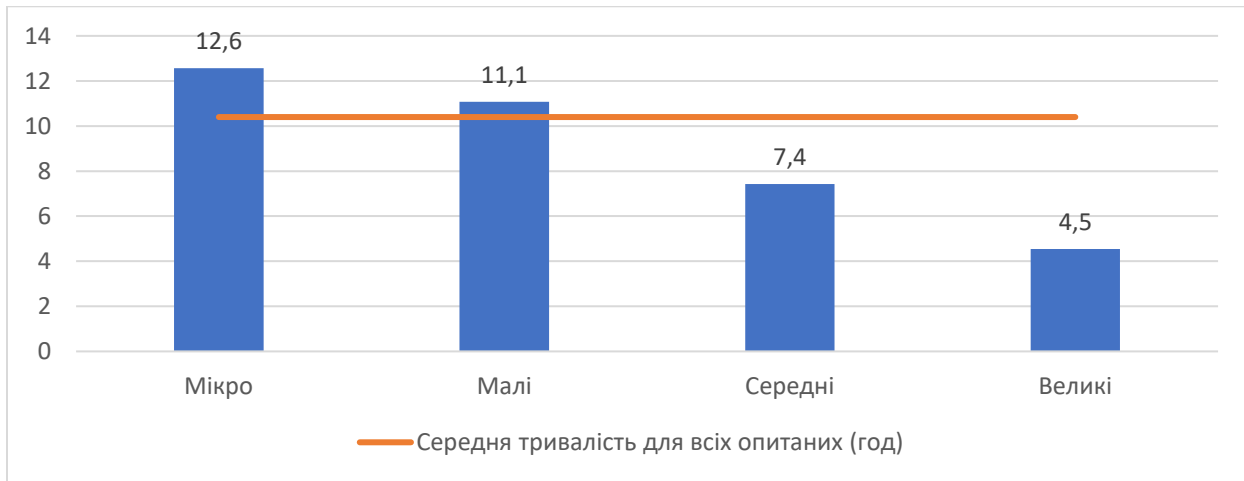
Рис. 10. Динаміка витрат про проходженні усіх митних процедур для імпорту (балансовий показник)

- **Вартість митного оформлення імпорту далі збільшується, але повільнішими темпами.** Імпортери переважно повідомляють, що грошові витрати на митне оформлення імпорту не змінилися за останні 2 роки. Лише у сфері послуг зменшення витрат поширеніше, ніж збільшення.
- **Тривалість митного оформлення імпорту зменшується, але не також меншими темпами.** Для більшості імпортерів вона не змінилася. Для решти – переважно скоротилася. При цьому у сфері послуг найрідше повідомляють про скорочення часу оформлення.

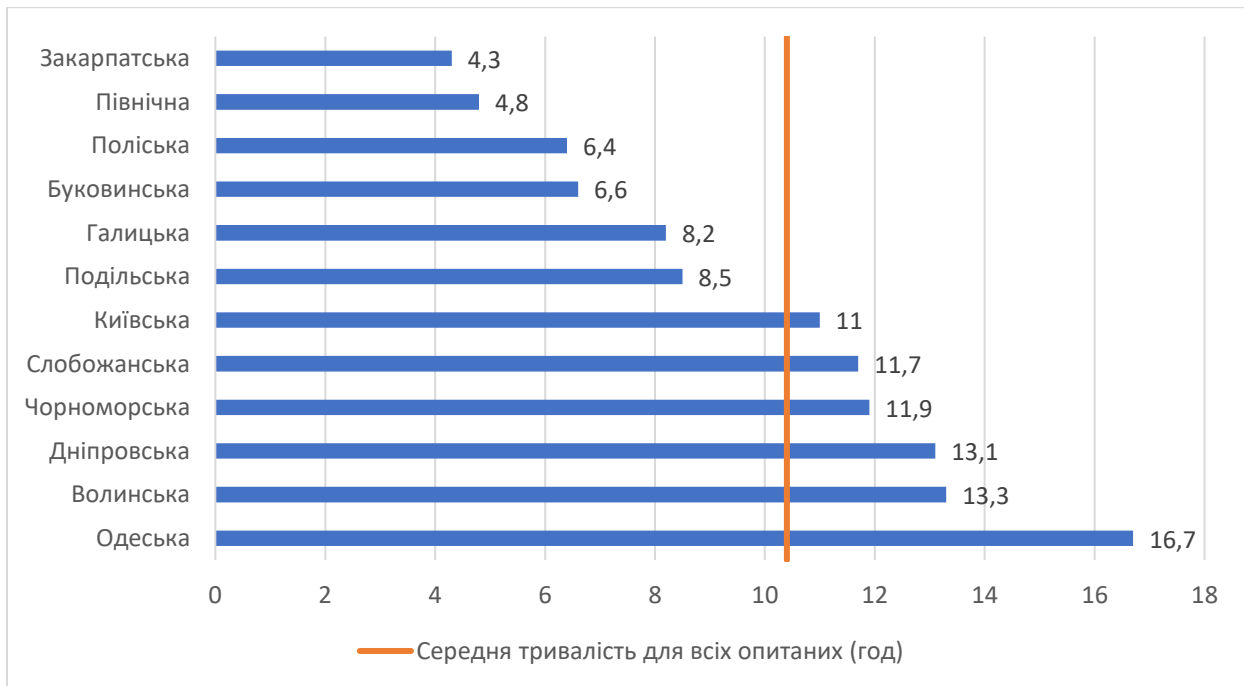
10. Тривалість та оцінка швидкості митного оформлення

Рис. 11. Середня тривалість митного оформлення, за розміром підприємств (год)

- Швидкість митного оформлення визначалась за дома вимірами: (1) тривалість в годинах та (2) оцінка опитаних.
- Тривалість митного оформлення на різних митницях у середньому становить 10,4 години. При цьому для підприємств-експортерів митне оформлення в середньому є у два рази швидшим, ніж для підприємств-імпортерів – 7,7 год проти 14,1 год.
- Зі зменшенням розміру підприємств, зростає кількість годин, яку опитані визначають як тривалість митного оформлення.

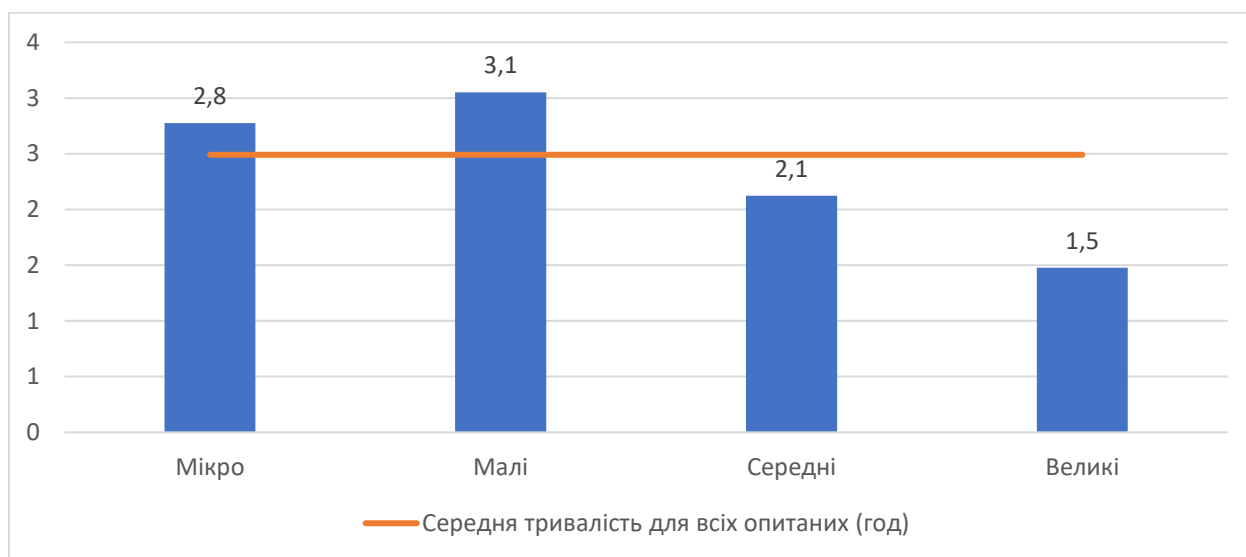
Рис. 12 Середня тривалість митного оформлення, за митницями (год)

- За оцінками опитаних, тривалість митного оформлення найменша на Закарпатській (4,3 год) та Північній (4,8 год) митниці, а найбільша — на Одеській митниці (16,7 год).¹
- Середня оцінка швидкості митного оформлення становить 3,6 бали. Це вказує, що більшість підприємців високо оцінюють швидкість проведення митного оформлення. Оцінки експортерів та імпортерів щодо швидкості оформлення не відрізняються суттєво (3,7 бали та 3,5 бала відповідно). Високі оцінки «4» або «5» балів вказали 50,4% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 8,8%.
- За оцінками опитаних, найвищі оцінки отримала швидкість митного оформлення на Північній митниці (3,9 бали), а найнижчі — на Одеській митниці (3,4 бали).

11. Тривалість та оцінка швидкості митного огляду

Рис. 13. Середня тривалість митного огляду, за розміром підприємств (год)

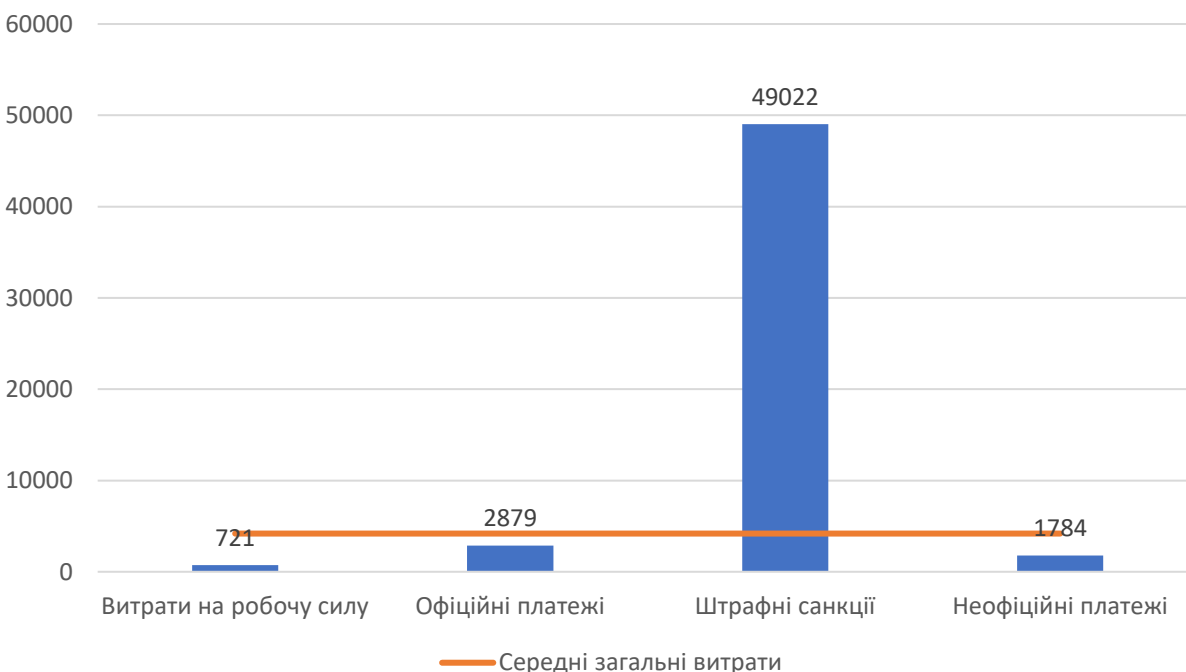
- Швидкість митного огляду визначалась за дома вимірами: (1) тривалість в годинах та (2) оцінка опитаних.
- Митний огляд в середньому триває 2,5 години. Подібно до митного оформлення, митний огляд більш швидкий для експортерів ніж для імпортерів Респонденти оцінюють проходження митного огляду в середньому вище ніж митне оформлення в цілому – 3,8 бали з 5 можливих.
- Тривалість митного огляду зростає зі зменшенням розміру підприємств

¹ Примітка: Зважаючи на недостатню наповнюваність підвибірки, Азовська та Східна митниці не включена в цей аналіз. Також неможливо провести аналіз за групами (сектор, розмір) для окремих митниць.

- За оцінками опитаних, тривалість митного огляду найменша на Закарпатській (1,1 год) та Північна (1,4 год) митниці, найбільша — на Одеській митниці (4,3 год.). Найдовший огляд: Одеська митниця (4,3 год).
- Високі оцінки «4» або «5» балів вказали 51,5% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 5,1%. Різниця між оцінками різних видів підприємств є незначною.
- За оцінками опитаних, найвищі оцінки отримала швидкість митного огляду на Північній митниці (3,9 бали), а найнижчі — на Одеській митниці (3,4 бали).

12. Витрати часу та коштів на митне оформлення

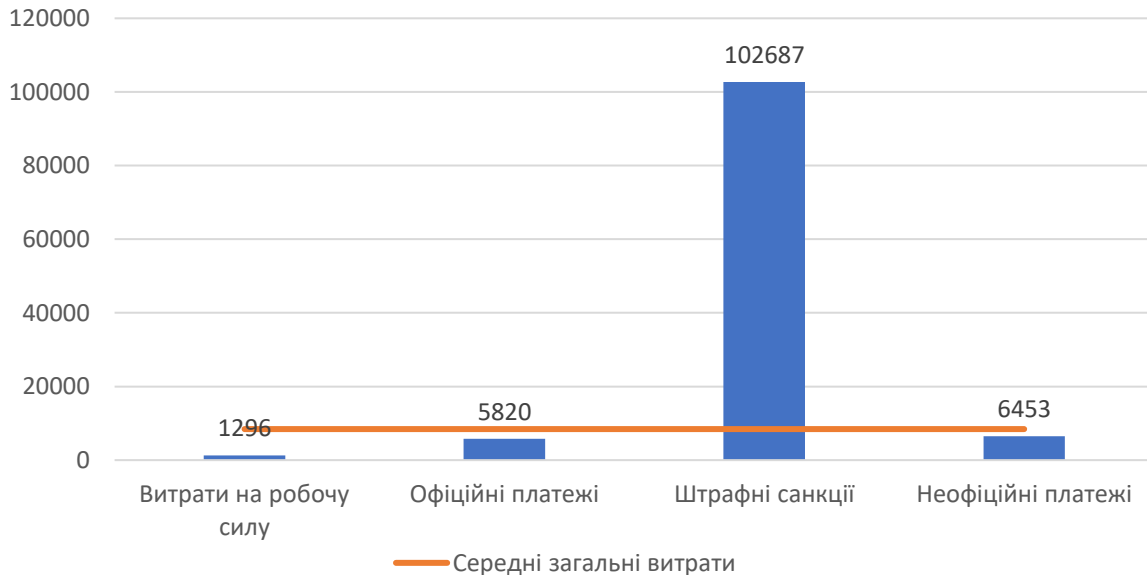
Рис. 14. Середні витрати на одну експортну операцію (за видом витрат), грн

- В середньому опитані підприємства мають більше експортних операцій на рік, ніж імпортних. При цьому підприємства, які водночас експортують та імпортують, є більш активними і мають більше експортних та імпортних операцій на рік, порівняно з підприємствами, які виключно експортують або імпортують.
- Кількість експортних та імпортних операцій зростає пропорційно до розміру підприємства.
- **Загальні витрати на 1 експортну операцію можуть становити в середньому 4186 грн.**
- Середні часові витрати на проходження 1 експортної операції становлять 8,9 годин, що майже в 2 рази менше ніж при імпорті.
- Офіційні та неофіційні платежі, штрафні санкції при експорті в середньому в 2-3 рази нижчі ніж при імпорті.

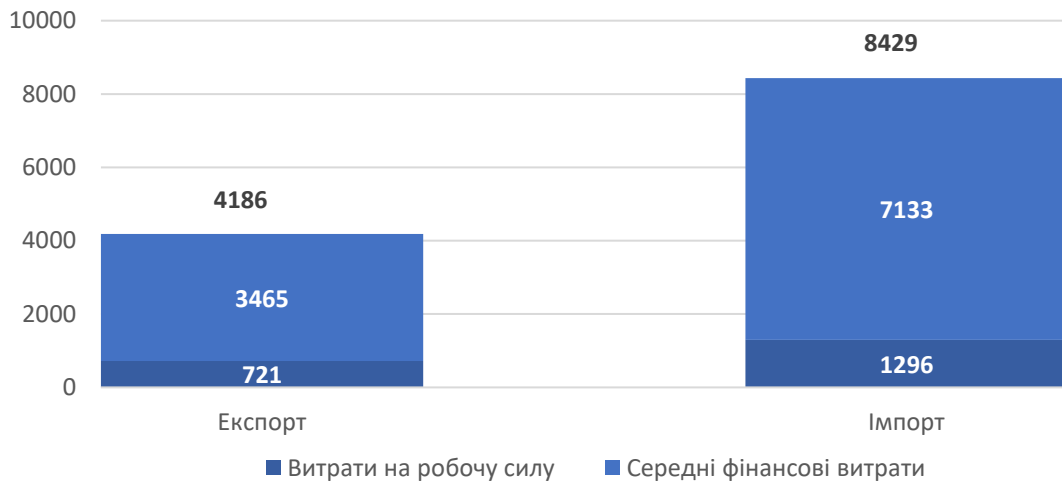
- Штрафи можуть бути найбільшою складовою фінансових витрат на експорт.
- Середній розмір штрафу при експорті перевищує середній розмір неофіційних платежів майже в 30 разів.
- Низькі неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку ймовірність покарання.

Рис. 15. Середні витрати на одну імпорتنу операцію (за видом витрат)

- **Загальні витрати на 1 імпорتنу операцію можуть становити в середньому 8429 грн.**
- Середні часові витрати на проходження 1 імпоротної операції становлять 16 годин, що майже в 2 рази більше ніж при експорті.
- Офіційні та неофіційні платежі, штрафні санкції при імпорті в середньому в 2-3 рази вищі ніж при експорті.
- Штрафи можуть бути найбільшою складовою фінансових витрат на імпорт.
- Середній розмір штрафу при імпорті перевищує середній розмір неофіційних платежів майже в 16 разів.
- Низькі неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку ймовірність покарання.

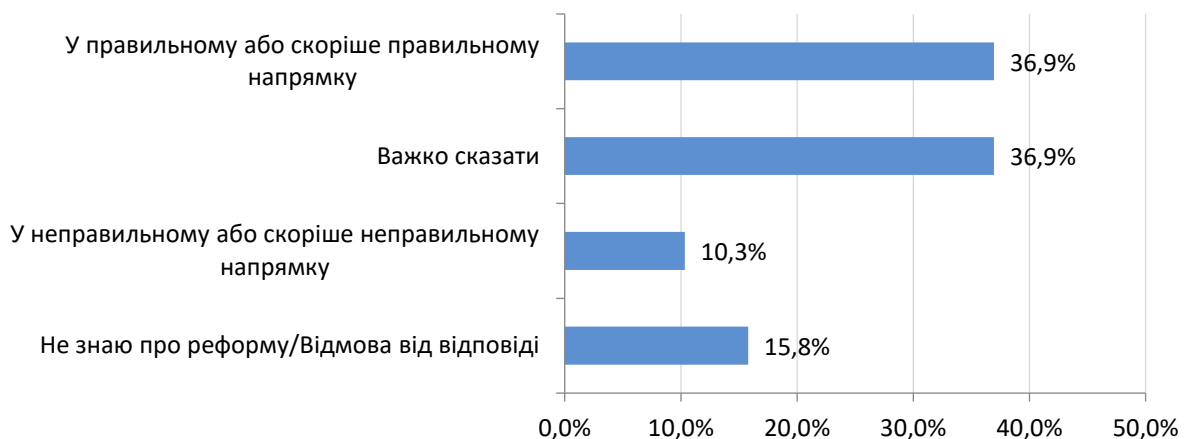
Рис. 16. Загальні середні витрати на одну операцію ЗЕД

- **В середньому витрати на здійснення однієї експортної операції в 2 рази нижчі, ніж для однієї імпоротної операції.**
- Вища вартість імпорتنних операцій, порівняно з експортним, експортних може віддзеркалюватися в інших аспектах роботи митниці (наприклад, проходженні різних видів контролю), щодо яких оцінки імпортерів є гіршими, ніж експортерів².

13. Ставлення до реформи митниці та очікувані результати

Рис. 17. Відповіді на питання «Чи в правильному напрямку в цілому рухається реформа митниці», % опитаних

- Понад третину опитаних вважають, що реформа митниці відбувається у правильному напрямку, й лише кожен десятий думає, що напрямок реформування невірний.

² Наповнюваність підвбірок є недостатньою для аналізу середніх витрат у розрізі розміру підприємств та секторів.

Рис.18. Очікувані результати реформи митниці, % опитаних³

- До найбільш очікуваних результатів реформи, бізнес відносить скорочення часу при проходженні митних процедур та заходам, які сприятимуть цьому (автоматизація процедур, мінімізація людського фактору, подання усіх документів в електронному вигляді), а також персональної відповідальності митників за заподіяну шкоду. Серед лідерів очікувань також посилення боротьби з контрабандою та посилення безпекових функцій митниці.

³ Сума % перевищує 100, тому що опитані могли вибирати декілька варіантів відповіді

14. Методологія опитування

Для того, щоб вивчити умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні, проблем, які постають перед бізнесом, та реформ і заходів з політики, які потрібні для того, щоб вирішити наявні проблеми, важливо почути думку бізнесу, який займається ЗЕД – імпортерів та експортерів. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій проводять регулярний моніторинг думки бізнесу з цих питань за допомогою опитування експортерів та імпортерів, яке відбувається раз на рік. Таке опитування дозволяє отримати «зворотній зв'язок» безпосередньо від представників бізнесу, які займаються імпортом та експортом та можуть зі свого досвіду розповісти про специфіку та проблеми цієї діяльності в Україні.

У 2015-2016 році ІЕД вперше провів такий моніторинг в рамках проекту «Діалог зі сприяння торгівлі». Ця хвиля опитування була експериментально-розвідувальною і охопила 381 підприємство, що здійснює ЗЕД. Польовий етап збору інформації проходив у квітні-серпні 2015 року. У наступні роки в рамках проекту «Діалог зі сприяння торгівлі» ІЕД провів ще три хвилі цього моніторингу:

- Друга хвиля моніторингу у 2016-2017 роках. Збір інформації для відбувся у жовтні-грудні 2016 року. Було опитано 1044 підприємства-учасники ЗЕД.
- Третя хвиля моніторингу у 2017-2018 роках. Збір інформації відбувся в листопаді 2017 року – лютому 2018 року. Було опитано 1019 підприємств-учасників ЗЕД.
- Четверта хвиля моніторингу була проведена у 2018-2019 роках. Збір інформації відбувся у жовтні-грудні 2018 року. Було опитано 1012 підприємств-учасників ЗЕД.

П'ята хвиля цього опитування відбулася у 2020 році в рамках проекту «Громадська ініціатива «За прозору та чесну митницю»». Польовий етап опитування проходив з 14 квітня до 9 червня 2020. Було опитано 1045 підприємств-учасників ЗЕД.

Польові етапи другої, третьої та четвертої хвиль опитування було здійснено компанією GfK Україна, а польовий етап п'ятої хвилі у 2020 році – дослідницькою агенцією Info Sapiens. Вибірки другої, третьої, четвертої та п'ятої хвиль опитування є репрезентативними в національному вимірі.

Опитування 2020 року було проведене методом кількісного телефонного опитування за допомоги комп'ютера (CATI – computer assisted telephone interviews). Усі інтерв'ю були проведені з представниками підприємства, які можуть оцінити економічне становище підприємства та умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності (власники, директори, заступники директора, головні бухгалтери, керівники відділу або заступники керівника відділу, пов'язаного зі здійсненням експорту чи імпорту).

В опитуванні взяли участь підприємства зі всієї України за винятком тих, які знаходяться на території тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також окремих регіонів Донецької та Луганської областей, що не контролюються урядом України.

На етапі аналізу даних контролювалася кількість спостережень для кожного параметра вибірки. Якщо кількість спостережень була недостатньою для проведення статистичного аналізу, такий аналіз не проводився і, відповідно, не наводиться у звіті. Детальніше про параметри вибірки дивіться у розділі «Вибірка».

Для проведення моніторингу ІЕД розробив стандартизовану анкету для опитування підприємств. У цьому звіті наведено порівняння результатів опитувань різних хвиль за рядом запитань,

формулювання яких у п'ятій хвилі опитування не змінилося у порівнянні з попередніми хвилями опитування у 2016-2018 року. Разом з цим, за окремими запитаннями наведено також порівняння з результатами першої хвилі опитування у 2015-2016 роках, однак, потрібно враховувати, що вибірка цієї хвилі опитування була відмінною від наступних, що може впливати на різницю у показниках.

15. Розподіл респондентів за митницями

Підприємства, що взяли участь в опитуванні, вказали, на якій митниці вони переважно здійснюють митне оформлення своїх товарів. У 2019 році у структурі Державної митної служби було утворено 16 митниць, серед них 14 регіональних митниць, а також Енергетичну митницю та Координаційно-моніторингову митницю. Найбільша частка опитаних підприємств (326 або 31,2% від усієї вибірки) здійснює митне оформлення на Київській митниці, яка об'єднала Житомирську, Київську, Київську міську та Черкаську митниці ДФС. Наступна за кількістю частка респондентів здійснює митне оформлення на Галицькій митниці, де було об'єднано три митниці: Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську. Послугами цієї митниці користуються 140 опитаних підприємств або 13,4% від вибірки.

На третьому місці за найбільшою кількістю опитаних підприємств, які вказали митницю, через яку вони експортують або імпортують свої товари, знаходиться Дніпровська митниця. На цій митниці, де були об'єднані Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська та Полтавська митниці, митне оформлення здійснюють 103 опитаних підприємства, що складає майже 10% від загальної кількості опитаних. Дещо менше підприємств – 91 або 8,7% від вибірки – вказали, що здійснюють митне оформлення на Одеській митниці. 78 підприємств здійснюють митне оформлення на Слобожанській митниці, яка об'єднала Сумську та Харківську митниці. Ці підприємства складають 7,5% від вибірки.

Послугами решти митниць користуються менші частки опитаних підприємств. Крім цього, 36 підприємств (майже 3,5% від вибірки) вказали, що здійснюють митне оформлення на інших митницях або не назвали митниці, де вони здійснюють таке оформлення.

Таблиця 1. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Азовська митниця (Донецька митниця Державної фіскальної служби України)	13	1,2%
Буковинська митниця (Чернівецька митниця ДФС)	24	2,3%
Волинська митниця (Волинська митниця ДФС)	38	3,6%
Галицька митниця (Івано-Франківська митниця ДФС, Львівська митниця ДФС, Тернопільська митниця ДФС)	140	13,4%
Дніпровська митниця (Дніпропетровська митниця ДФС, Запорізька митниця ДФС, Кіровоградська митниця ДФС, Полтавська митниця ДФС)	103	9,9%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Закарпатська митниця (Закарпатська митниця ДФС)	36	3,4%
Київська митниця (Житомирська митниця ДФС, Київська митниця ДФС, Київська міська митниця ДФС, Черкаська митниця ДФС)	326	31,2%
Одеська митниця (Одеська митниця ДФС)	91	8,7%
Північна митниця (Чернігівська митниця ДФС)	34	3,3%
Подільська митниця (Вінницька митниця ДФС, Хмельницька митниця ДФС)	42	4,0%
Поліська митниця (Рівненська митниця ДФС)	34	3,3%
Слобожанська митниця (Сумська митниця ДФС, Харківська митниця ДФС)	78	7,5%
Східна митниця (Луганська митниця ДФС)	7	0,7%
Чорноморська митниця (Миколаївська митниця ДФС, Митниця ДФС у Херсонській області, АР Крим та м. Севастополі)	43	4,1%
Інша митниця	5	0,5%
Не вказали митниці	31	3,0%
Загальна сума	1045	100%

16. Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення

Частина опитаних (352 підприємства) вказали митний пост, на якому вони переважно здійснюють митне оформлення. Митними постами, які найчастіше називали опитані підприємства, є «Краковець», «Ягодин» та «Аеропорт Бориспіль». На кожному з них здійснюють митне оформлення більше 30 опитаних підприємств або більше 3% вибірки. 693 підприємства або 66,3% вибірки не назвали посту, де вони здійснюють митне оформлення.

Таблиця 2. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Аеропорт Бориспіль»	34	3,3%
Митний пост «Житомир-центральный»	10	1,0%
Митний пост «Західний», м. Київ	11	1,1%
Митний пост «Столичний»	19	1,8%
Митний пост «Святошин»	12	1,1%
Митний пост «Ягодин»	39	3,7%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Тернопіль-центральний»	10	1,0%
Митний пост «Чорноморський»	14	1,3%
Митний пост «Щербаківка»	12	1,1%
Митний пост «Західний»	21	2,0%
Митний пост «Краковець»	48	4,6%
Митний пост «Луцьк»	17	1,6%
Митний пост «Північний»	19	1,8%
Митний пост «Одеса-центральний»	18	1,7%
Митний пост «Рава-Руська»	13	1,2%
Митний пост «Ужгород»	10	1,0%
Інший митний пост	45	4,3%
Не вказали митного посту	693	66,3%
Загальна сума	1045	100%